

Miromila Sobotová
Karel Sobota

ZEMĚPISNÝ NÁČRTNÍK

© Autoři: RNDr. Miromila Sobotová, RNDr. Karel Sobota
Lektoři: prof. RNDr. Václav Gardavský, DrSc., Libuše Tomášková
Odborná revize: doc. RNDr. Ivan Bičík, CSc. (socioekonomická geografie),
doc. RNDr. Ludvík Mucha, CSc. (kartografie a planetární zeměpis),
doc. RNDr. Václav Příbyl, CSc. (fyzická geografie)

© Obálka a grafická úprava: Vlasta Srbová
© Mapky a kresby: Jaroslav Drahokoupil
© Nakladatelství České geografické společnosti, Praha 1996

Vydalo Nakladatelství České geografické společnosti,
V úhlu 10, 141 00 Praha 4
v roce 1996 jako svůj 40. titul

Redaktorka Zorka Drtinová

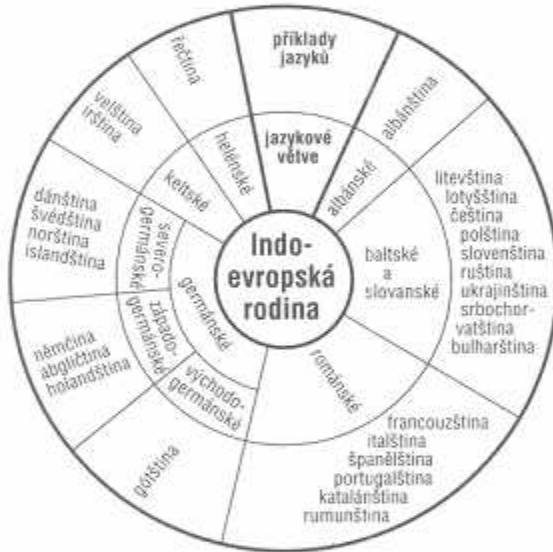
1. vydání
Sazba a zlom PE-SET-PA, Praha 4
Tisk Petr Chrt, polygrafické práce, Praha 8

ISBN 80-901942-5-7

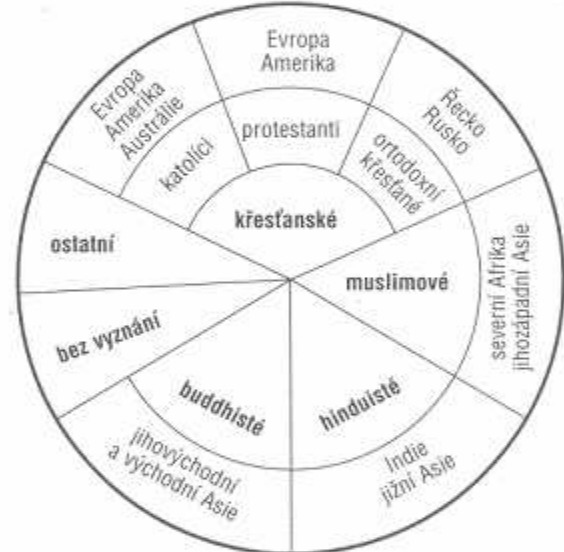
Základní rysy lidských plemen (ras)

	Europoidní (bílá)	vlas vlnitý až kadeřavý, čelní kost vystupuje nad očnicemi poněkud dopředu (hlavně u mužů), obličej úzký až střední (dopředu vystupující), širší pánev, tělesné ochlupení a vousy dobře vyvinuty, převažuje krevní skupina A
	Mongoloidní (žlutá)	vlas rovný nebo mírně vlnitý, ploché čelo, široký obličej, vysedlé lící kosti, nos střední až široký, kořen nosu oploštělý (výjimečně orli – indiáni), velký trup, krátké končetiny, menší postava, tělesné ochlupení řídké, oční štěrбина úzká, zešíkmená, kožní záhyb ve vnitřním očním koutku, převažuje krevní skupina B
	Negroidní (černá)	vlas kudrnatý, vypouklé čelo, široký obličej, široký, nepříliš vystupující nos, masité rty, malá brada, úzká pánev, úzké dlouhé končetiny, řídké ochlupení těla, tmavá pleť a oči, oční štěrбина široce otevřená, převažuje krevní skupina O

Základní struktura evropských jazyků

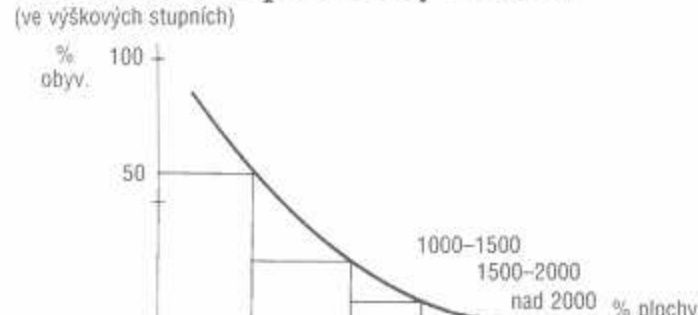
Struktura náboženství (podle území a zastoupení)

Faktory ovlivňující rozmístění obyvatelstva na Zemi

Procentuální podíl obyvatelstva (ve výškových stupních)

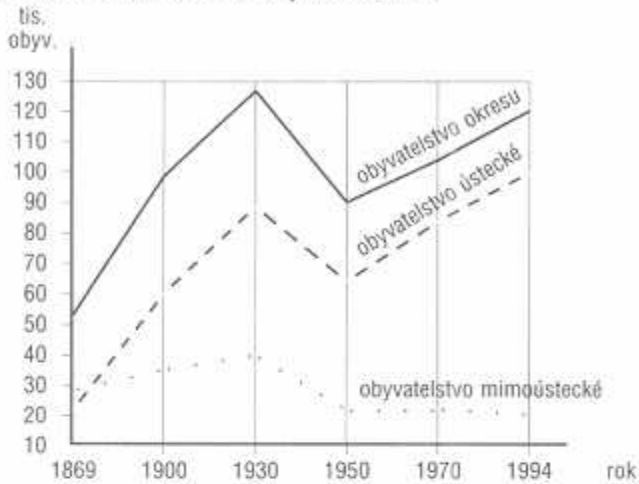
Rozmístění obyvatelstva (podle vzdálenosti od moře)

km	0-50	50-200	200-500	500-1000	nad 1000
%	27,5	22,7	23,5	17,7	8,6

Vývoj rozmístění obyvatelstva

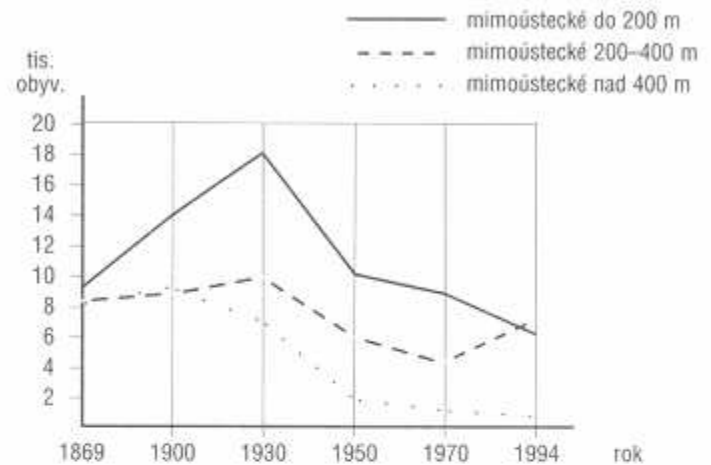
(na příkladu okresu Ústí nad Labem)

Vývoj počtu ústeckého a mimoústeckého obyvatelstva

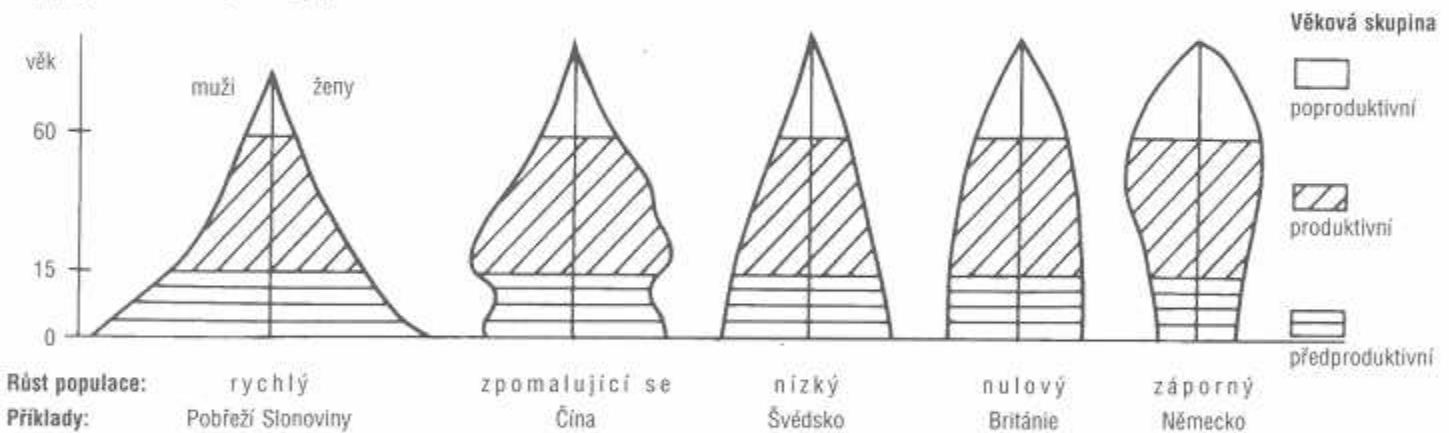

Vývoj obyvatelstva podle nadmořské výšky

(mimoústecké obyvatelstvo)

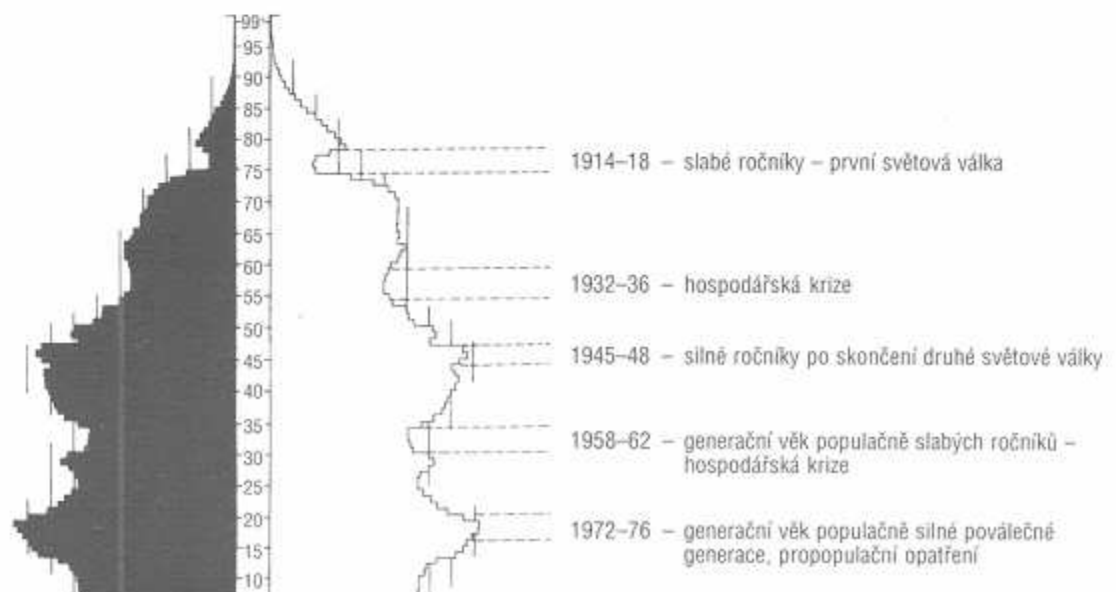

Typy věkových pyramid

Věková pyramida obyvatelstva ČR

(stav k 31. 12. 1993)

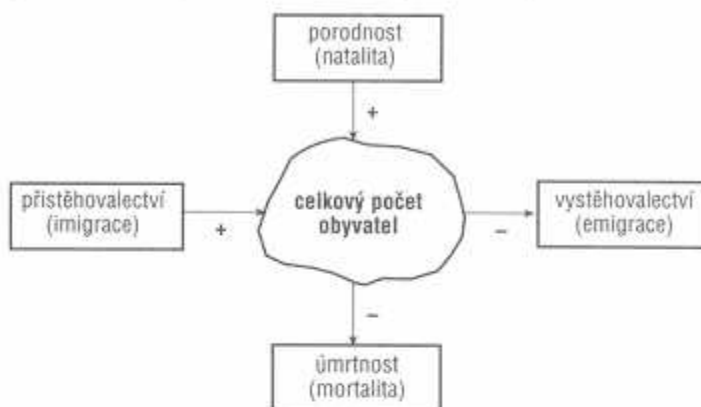

Plodnost žen

(☉ počet dětí narozených v reprodukčním období ženy – 15–49 let)

☉	Rakousko, Japonsko
☉ ☉	Dánsko, Německo, státy Beneluxu, Švýcarsko, Řecko, Austrálie, Kanada
☉ ☉ ☉	ČR, Estonsko, Lotyšsko, USA, Rusko, Čína, státy Skandinávie
☉ ☉ ☉ ☉	Brazílie, Mexiko, Albánie, Izrael
☉ ☉ ☉ ☉ ☉	JAR, Peru, Ekvádor, Indie
☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉	Bangladéš, Alžírsko
☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉	Libye, Súdán, Írán, Pákistán, Angola
☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉ ☉	Mali, Niger

Faktory ovlivňující počet obyvatel státu (oblasti)

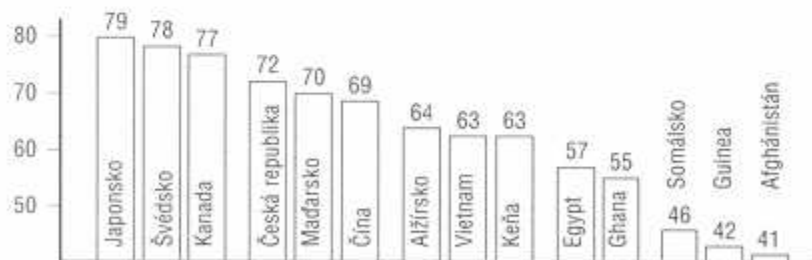
Vývoj plodnosti a populačního přírůstku v rozvojových zemích

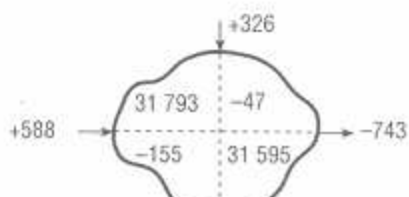
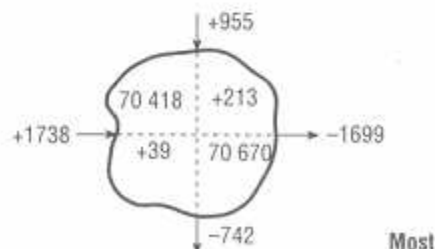
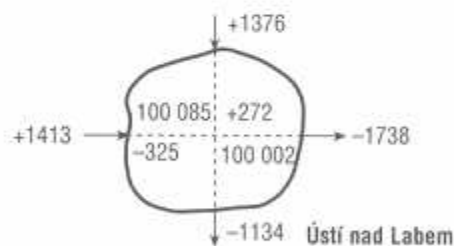
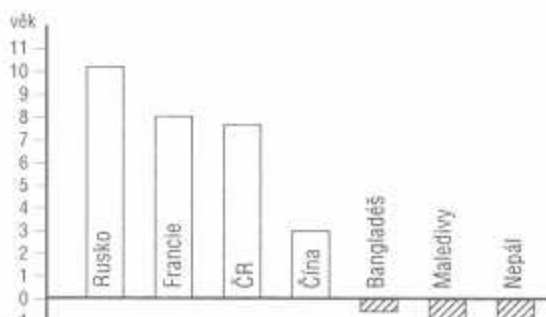
Změna v počtu obyvatel na příkladu okresních měst (v roce 1993)

Střední délka života (vybrané státy – 1993)

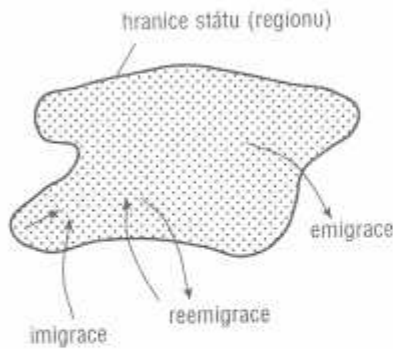

Věkový rozdíl mužů a žen

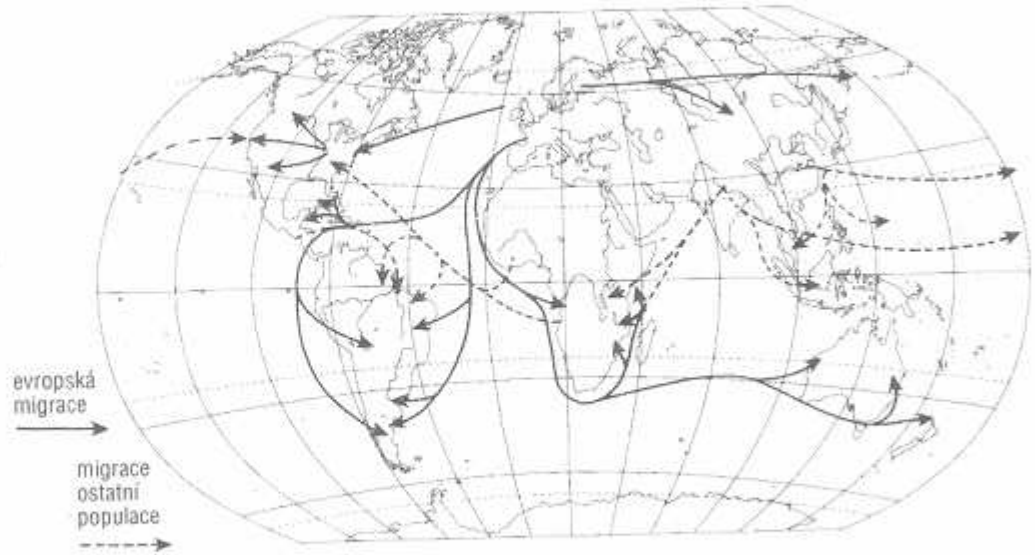

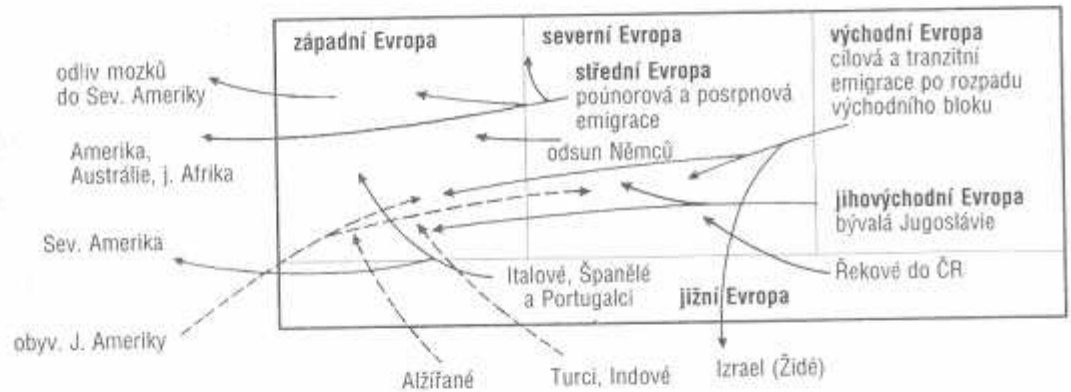
Stěhování (migrace) obyvatelstva

Migrace obyvatelstva v moderní době

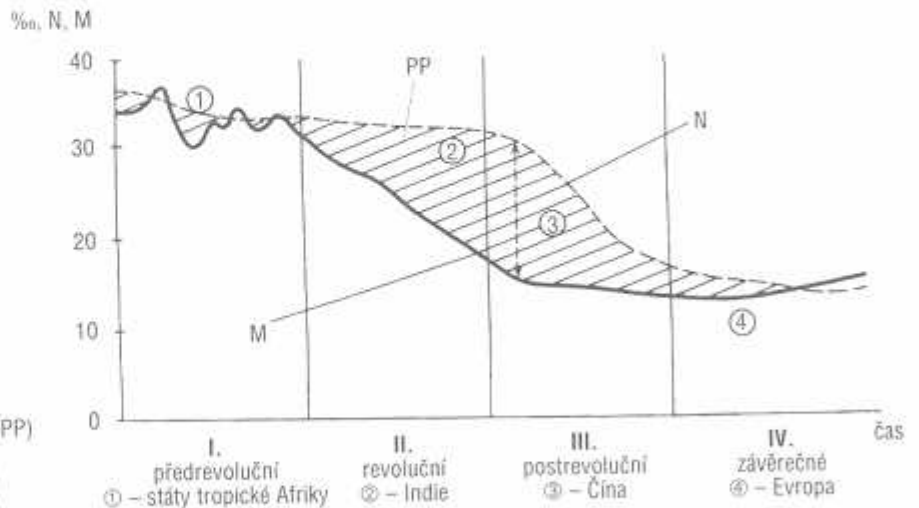
Evropská migrace od 2. světové války do současnosti

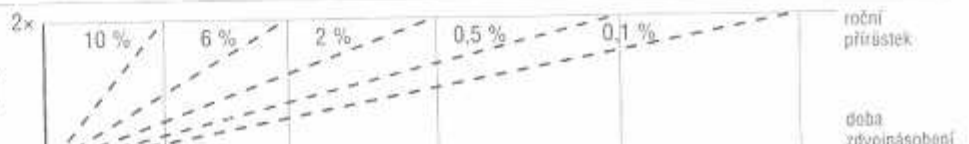
Teorie demografické revoluce

- I – vysoká N, M, nízká střední délka života, PP – nízký
- II – vysoká N, snižování M, PP se zvyšuje, nízká střední délka života
- III – snižování N, M se snižuje jen mírně, střední délka života se prodlužuje, PP – nejvyšší
- IV – nízká N i M, střední délka života vysoká, PP – malý nebo i záporný

/// – přirozený přírůstek (PP)
 N – porodnost (natalita)
 M – úmrtnost (mortalita)

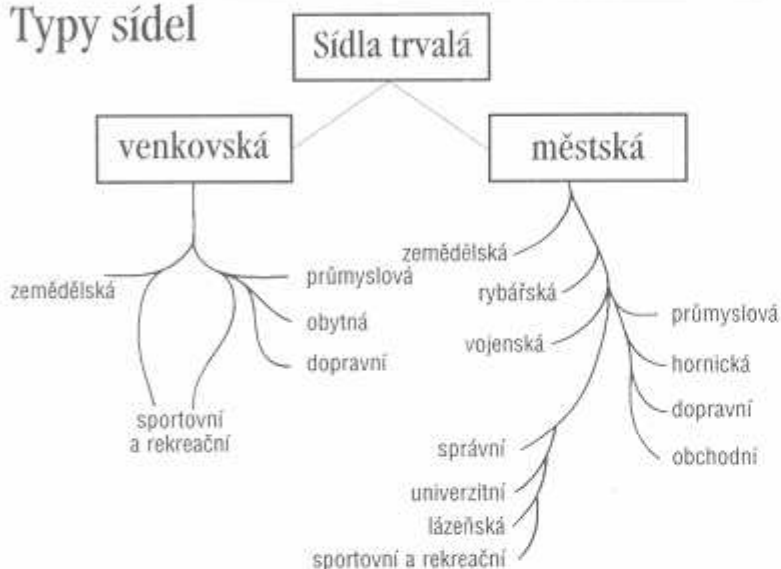
Časový vztah ročního přírůstku a zdvojnásobení počtu obyvatel na Zemi

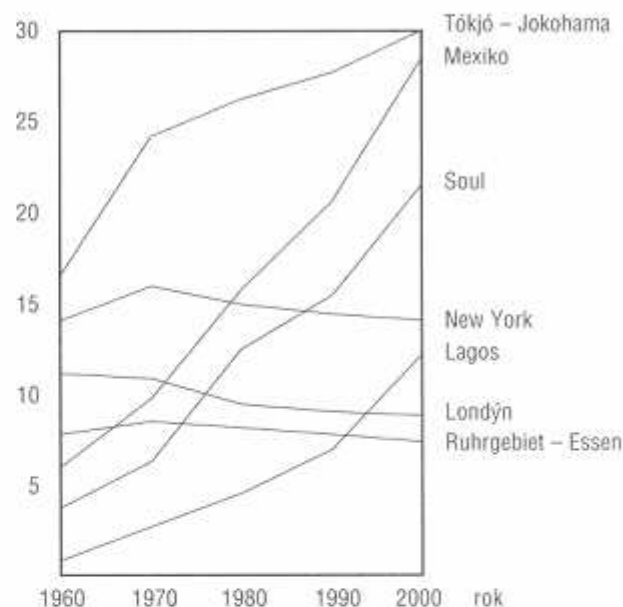
Osídlení Země člověkem

ekumena	trvale osídlené území
subekumena	krátkodobě budovaná sídla
anekumena	neosídlená území

Typy sídel

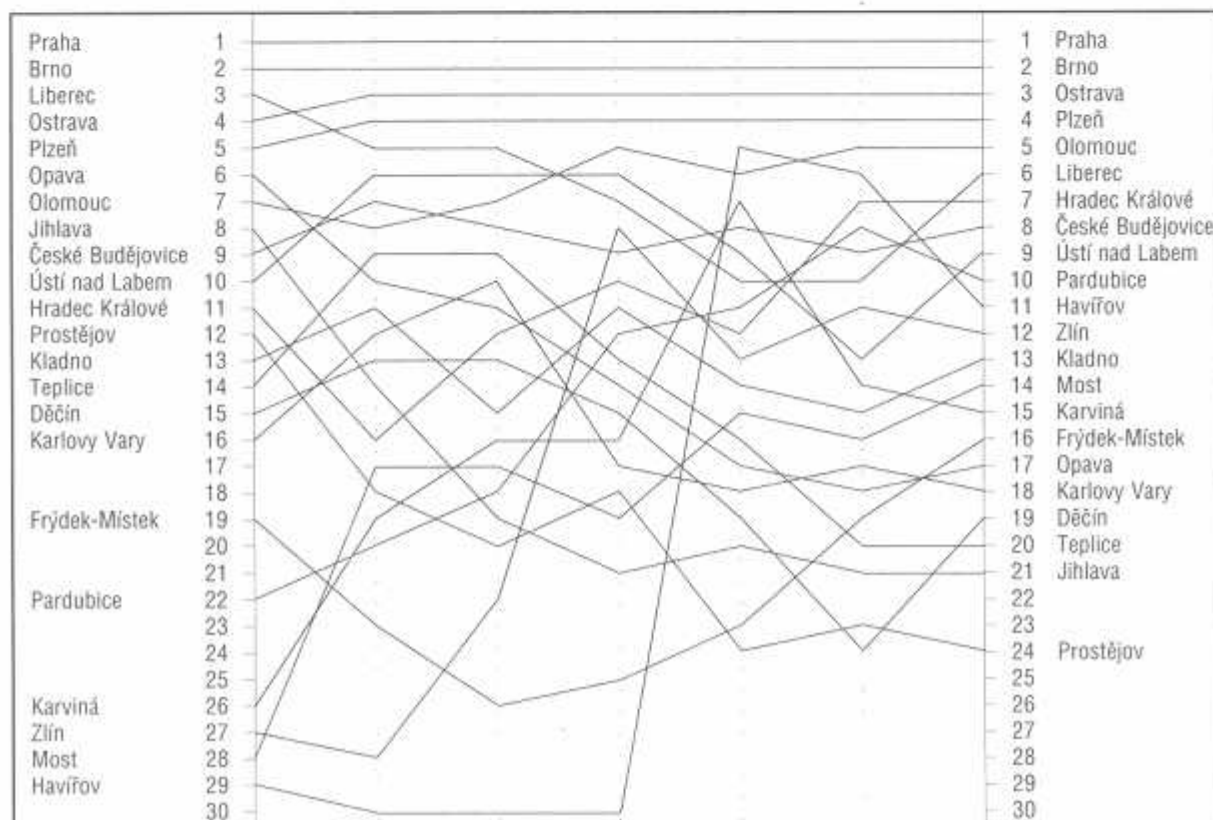

Vývoj milionových aglomerací (mil. obyvatel)

Vývoj pořadí měst v České republice

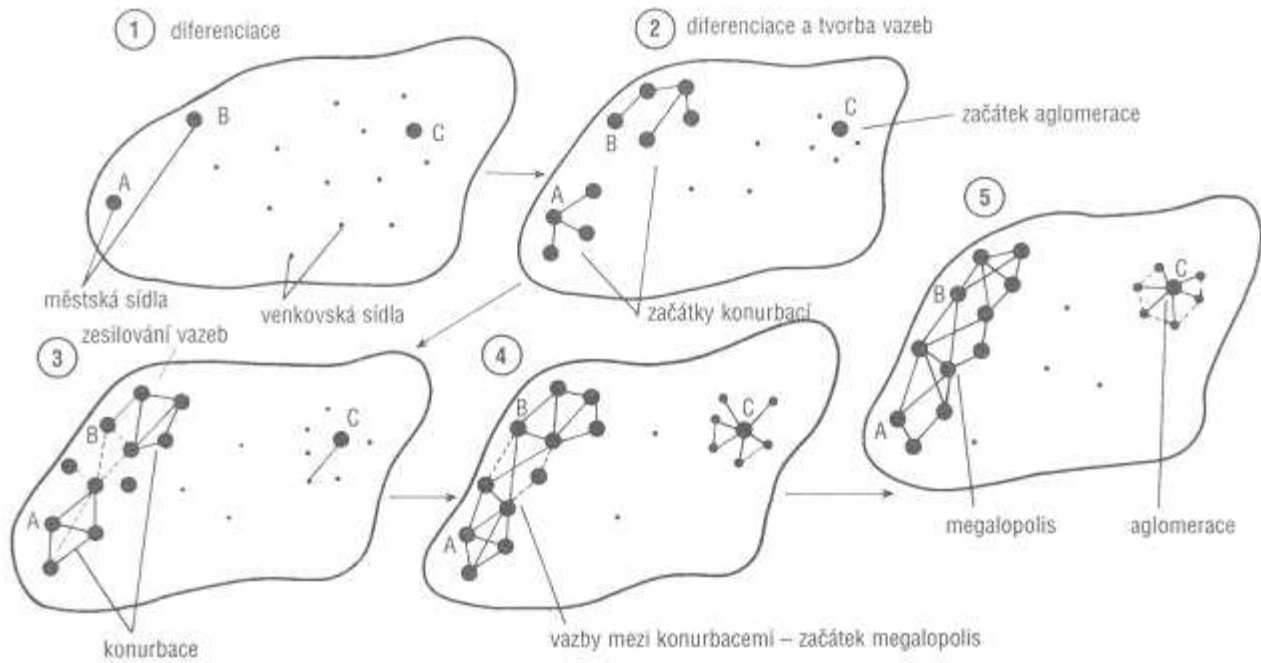
za období 1869–1994 (údaje za rok 1979 a 1994 jsou v nových katastrálních územích)

Vývoj městského a venkovského osídlení v modelové krajině

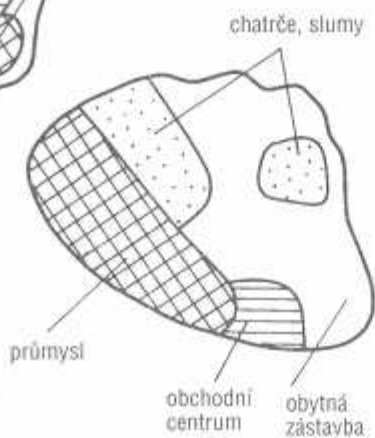
Růst měst

(model a skutečnost)

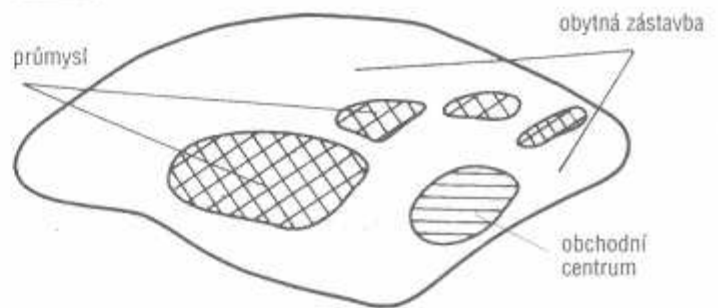
Tunis

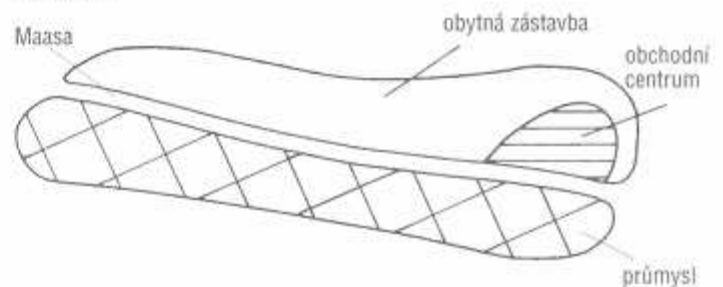
Kingstown

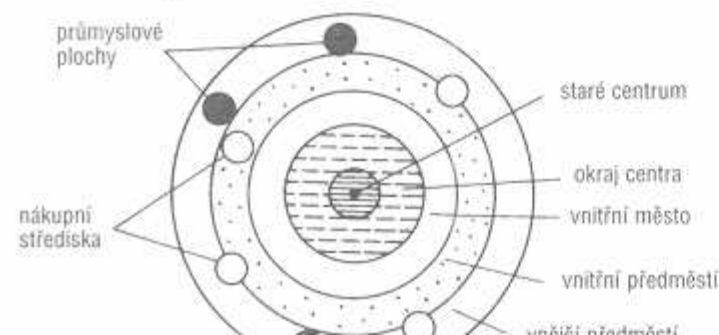
Montreal

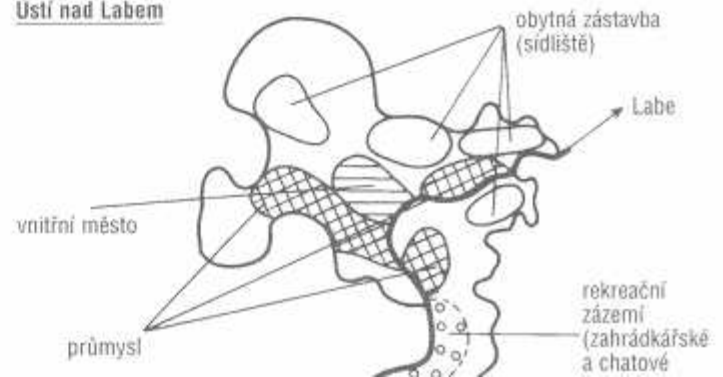
Rotterdam

Modelový růst

Ústí nad Labem

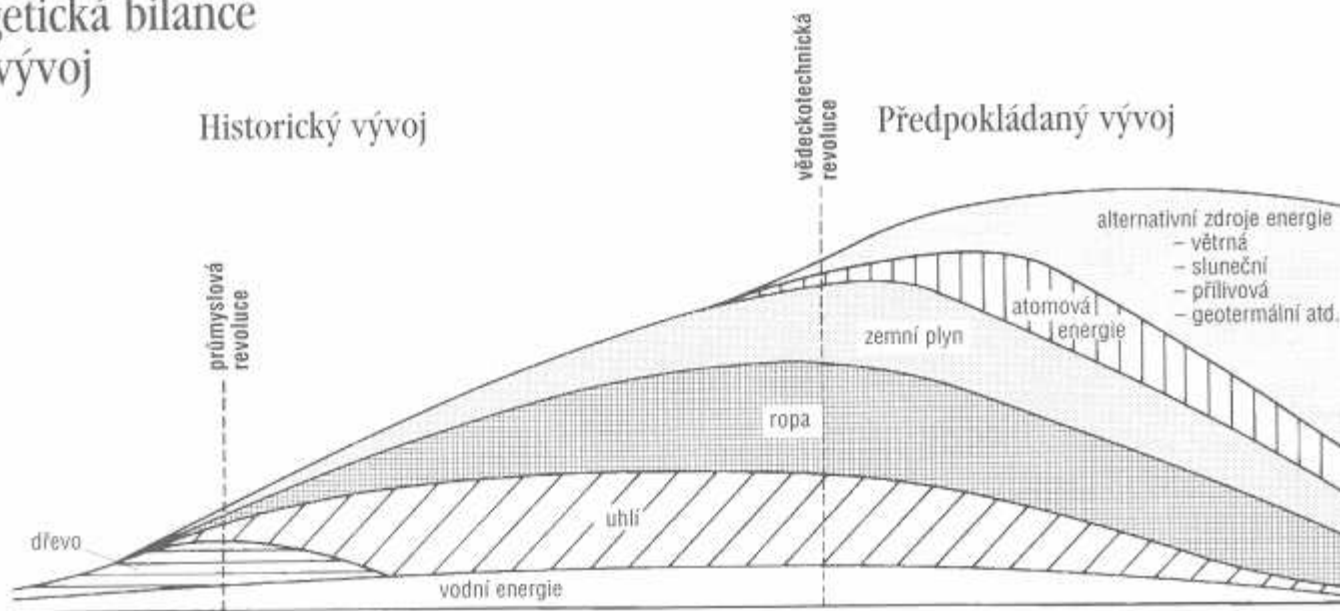

Historický vývoj sociálně ekonomického komplexu

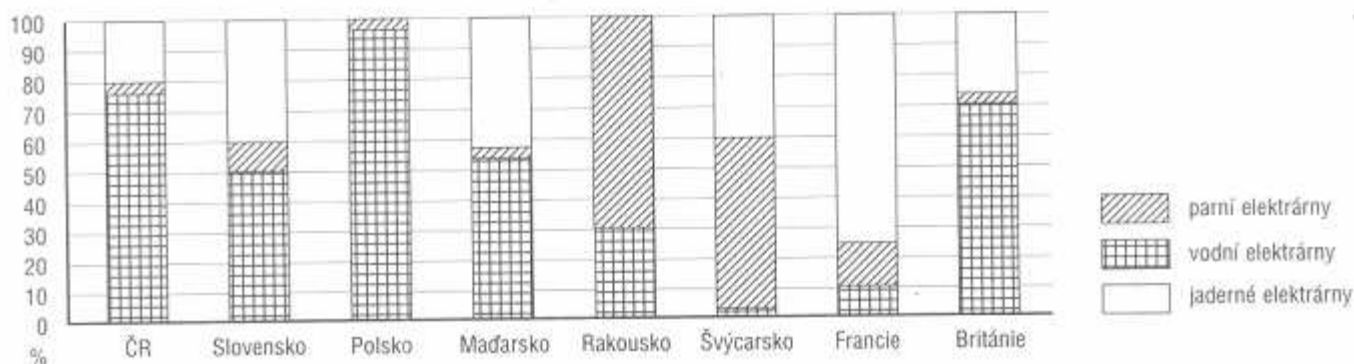
postindustriální období – intenzivní růst	<ul style="list-style-type: none"> energie – atomová – přílivová – geotermální 		<ul style="list-style-type: none"> zlepšování životního prostředí počátky řešení globálních problémů závěr demografické revoluce světová informační síť obchod s elektronikou a výpočetní technikou rekreace a cestovní ruch
	<ul style="list-style-type: none"> automatizace výroby zelená revoluce biotechnologie restrukturalizace hospodářství snížení spotřeby energie a surovin kosmická doprava 		<ul style="list-style-type: none"> hodnota průmyslové výroby hodnota zemědělské výroby
	Vědeckotechnická revoluce		
	<ul style="list-style-type: none"> energie – elektrická – výbušné motory – nafta, uhlí, benzin 		<ul style="list-style-type: none"> intenzivní zhoršování životního prostředí rozvoj globálních problémů pokračování demografické revoluce vznik světového hospodářského komplexu a obchodu obchod s výrobky a surovinami vrchol polarizace: nadvýroba potravin x problém hladu urychlení urbanizace
industriální období – extenzivní růst	<ul style="list-style-type: none"> energie – parní stroj – uhlí 		<ul style="list-style-type: none"> počátky plošné, převážně průmyslové devastace životního prostředí zárodky globálních problémů začátek demografické revoluce tvorba světového hospodářského komplexu a obchodu obchod se surovinami a výrobky začátky hospodářské polarizace začátky urbanizace
	<ul style="list-style-type: none"> tovární výroba – hutnictví, těžké strojírenství, textilní průmysl mechanizace zemědělství parolodě, železniční doprava 		<ul style="list-style-type: none"> hodnota průmyslové výroby hodnota zemědělské výroby
	Technická revoluce		
	<ul style="list-style-type: none"> energie – vodní – větrná – dřevo 		<ul style="list-style-type: none"> lokální zemědělská devastace životního prostředí mírný početní růst obyvatelstva trhy obchod s pochutinami, hedvábím a drahými kovy počátek sídelní sítě – převaha vesnic
preindustriální období	<ul style="list-style-type: none"> energie – vodní – větrná – dřevo 		<ul style="list-style-type: none"> počátky plošné, převážně průmyslové devastace životního prostředí zárodky globálních problémů začátek demografické revoluce tvorba světového hospodářského komplexu a obchodu obchod se surovinami a výrobky začátky hospodářské polarizace začátky urbanizace
	<ul style="list-style-type: none"> řemesla pastevectví, ruční obdělávání půdy plachetnice, povozy 		<ul style="list-style-type: none"> hodnota průmyslové výroby hodnota zemědělské výroby
	Průmyslová revoluce		
	<ul style="list-style-type: none"> energie – atomová – přílivová – geotermální 		<ul style="list-style-type: none"> zlepšování životního prostředí počátky řešení globálních problémů závěr demografické revoluce světová informační síť obchod s elektronikou a výpočetní technikou rekreace a cestovní ruch

Energetická bilance a její vývoj

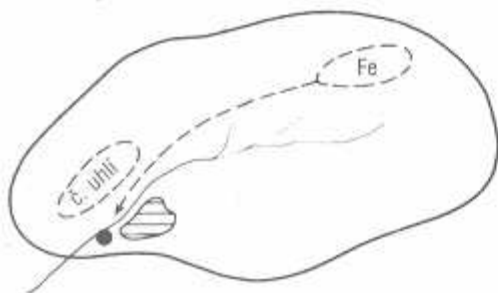

Struktura výroby elektrické energie ve vybraných evropských státech (1992)

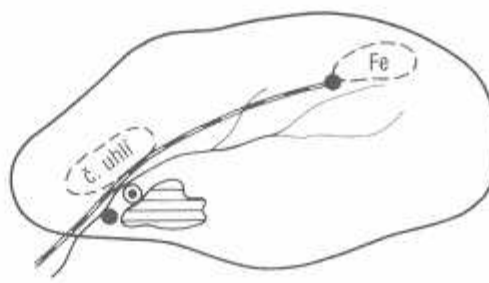

Hutnictví – vývoj lokalizačních faktorů

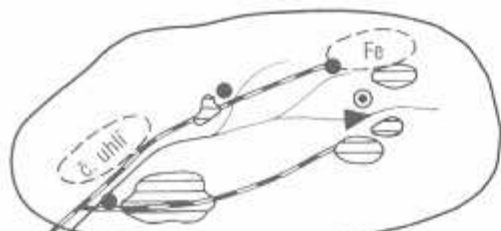
1. suroviny – dovoz Fe

2. na obou surovinách

3. na surovinách, energii a dopravních tazích

4. vyčerpaná ložiska, dovoz surovin, restrukturalizace, moderní závody v přístavech

- ▨ sídlo (settlement)
- ▤ ložiska surovin (raw material deposits)
- hutnictví Fe a oceli (iron and steel smelting)
- ⊙ barevná metalurgie (non-ferrous metallurgy)
- ▲ hydroelektrárna (hydroelectric power plant)
- ~ vodní tok (water course)

Vývoj strojírenských oborů

Průmyslová revoluce

těžké strojírenství
parní stroje
těžební zařízení
železniční dopravní zařízení

Technická revoluce

výbušné motory
energetická zařízení
dopravní prostředky
(automobily, letadla, tankery)

Vědeckotechnická revoluce

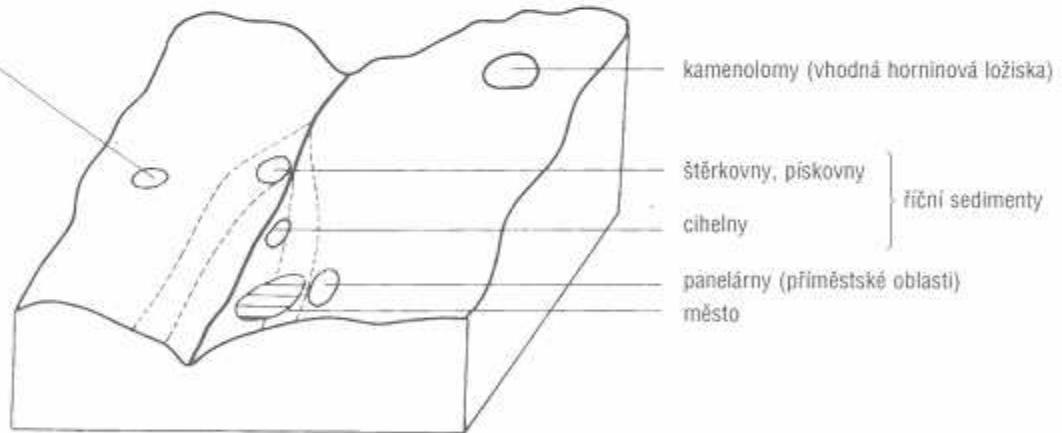
přesné strojírenství
elektrotechnika
robotizace, automatizace výrobních linek
kosmická dopravní zařízení

Lokalizační faktory na příkladu chemického průmyslu

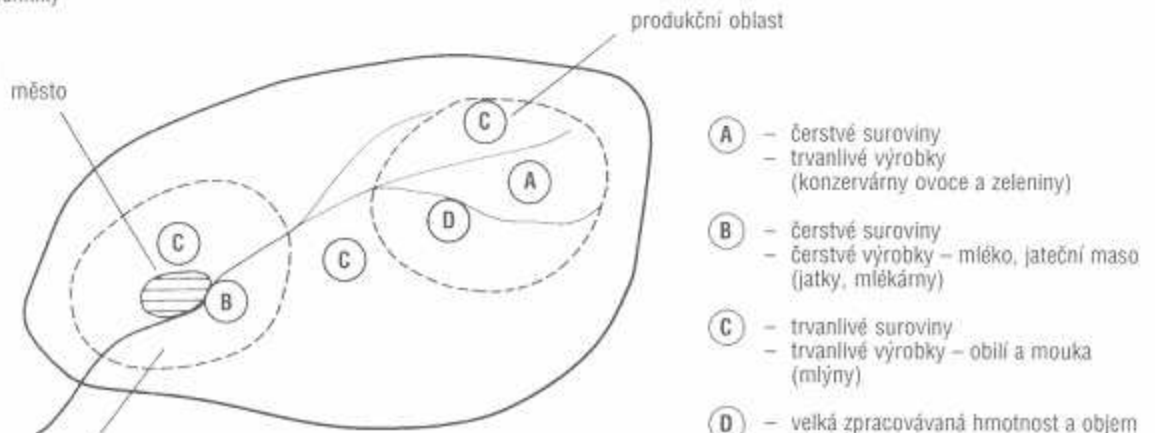
Lokalizace průmyslu stavebních hmot

nové specializované
soukromé podniky
(finančně výhodné
podmínky – restituce)

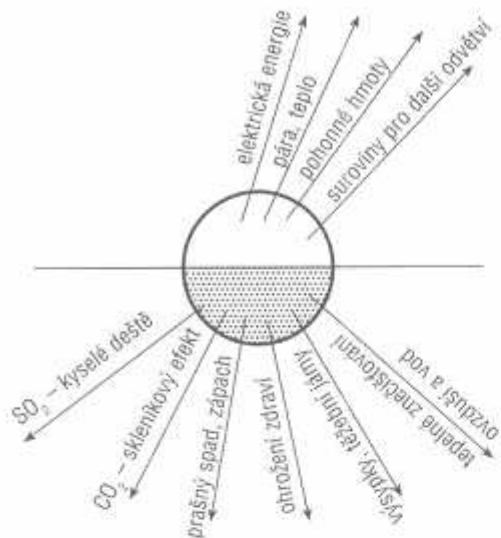
Lokalizace potravinářského průmyslu

(před zavedením mrazírenské techniky
a chemické konzervace)

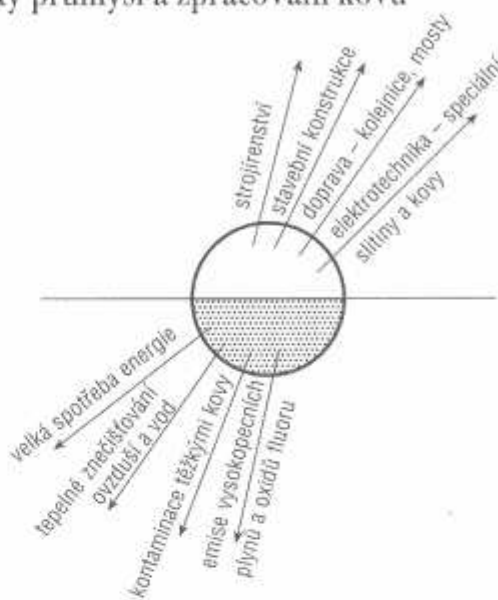

Pozitivní a negativní stránky odvětví průmyslu

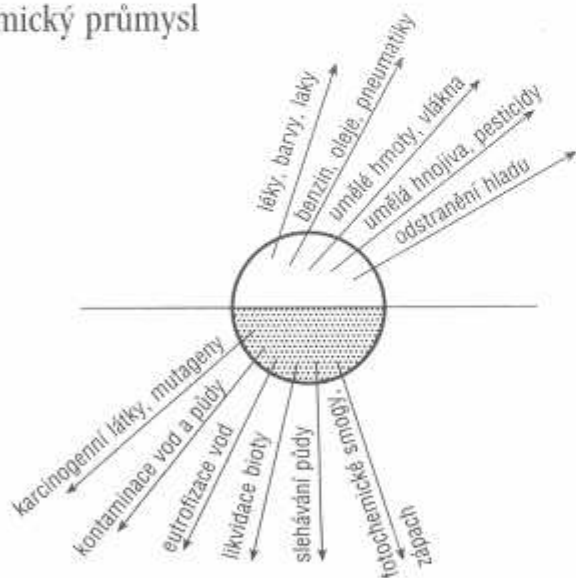
Těžební a energetický průmysl

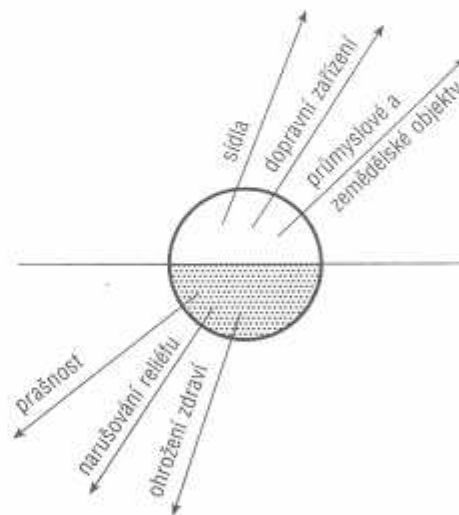
Hutnický průmysl a zpracování kovů

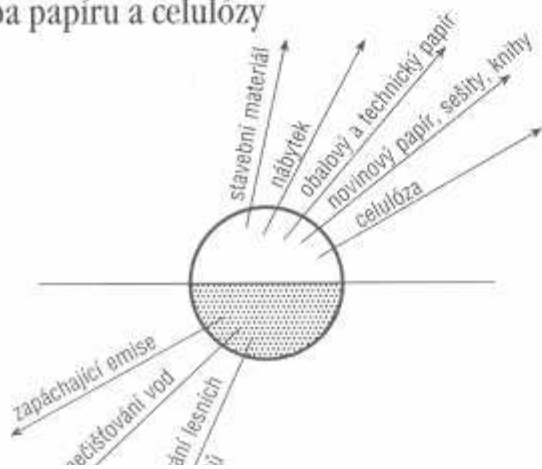
Chemický průmysl

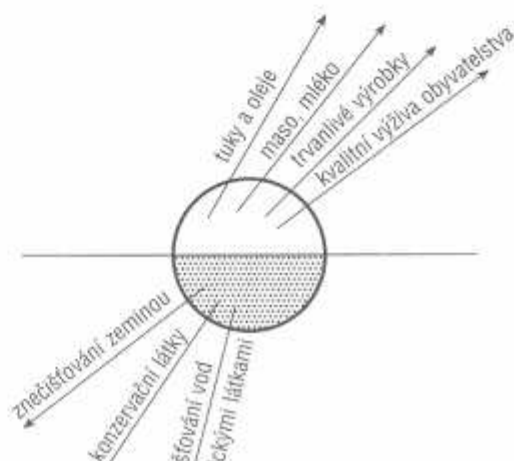
Průmysl stavebních hmot

Průmysl dřezpracující - výroba papíru a celulózy

Potravinářský průmysl

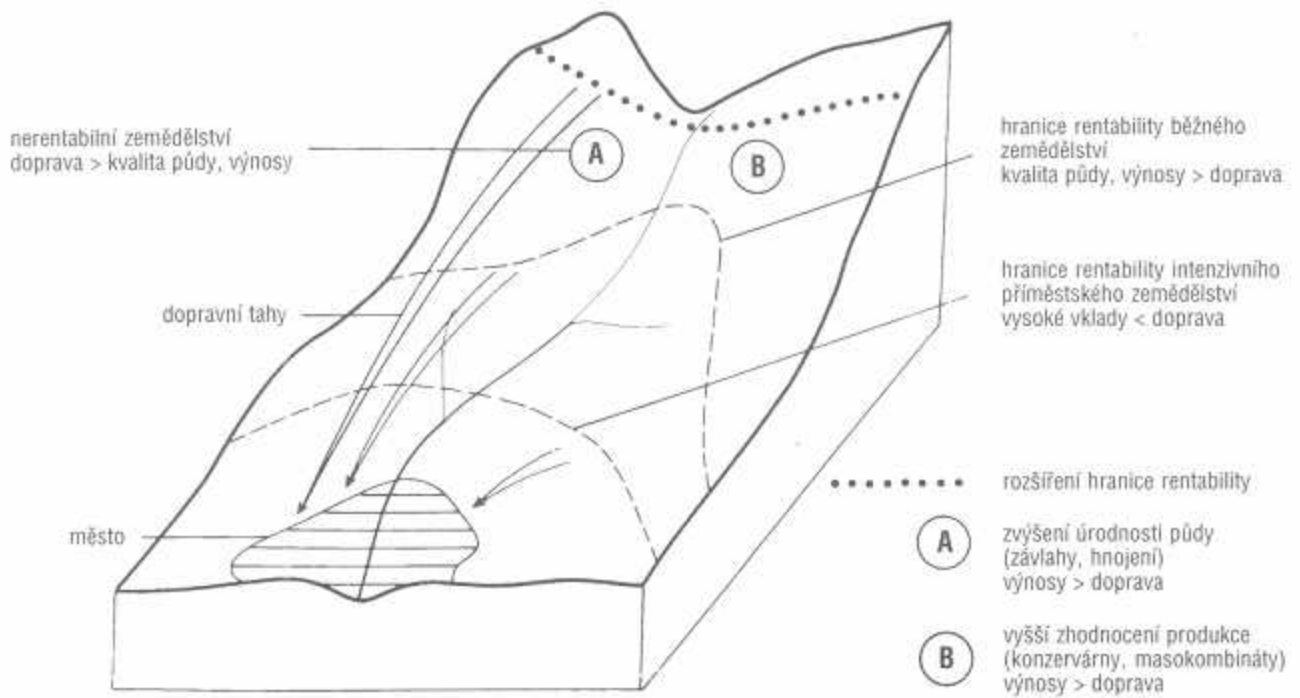

Rozdělení zemědělské výroby

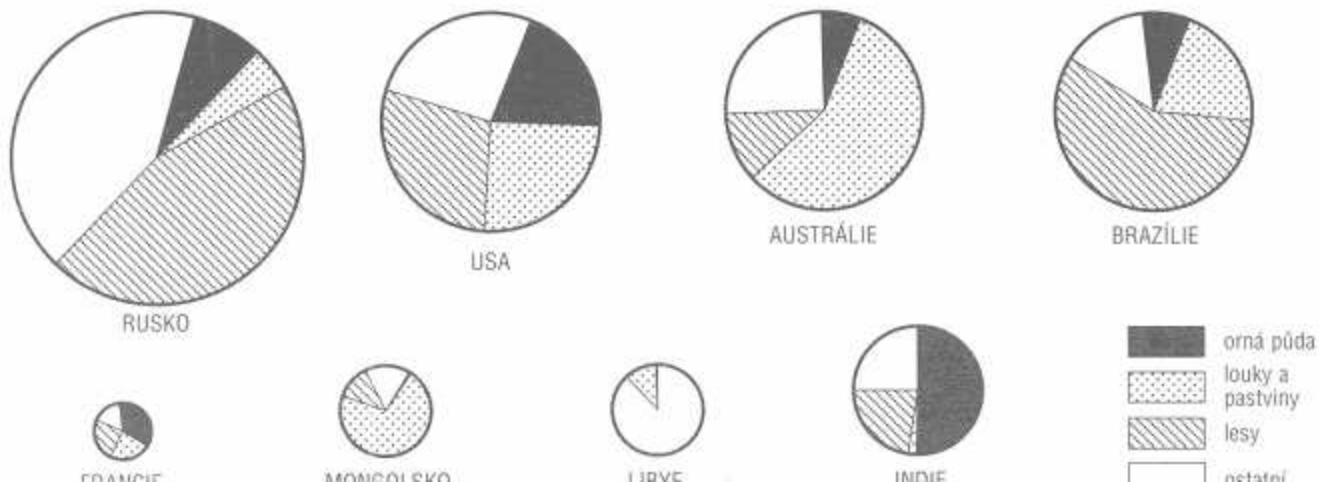
Rostlinná výroba	obilniny
	hlíznaté plodiny
	plodiny pro výrobu cukru
	plodiny pro výrobu nápojů
	olejninny
	ovoce a zelenina
	plodiny poskytující surovinu pro průmysl

Živočišná výroba	kočovní chov	Extenzivní typy
	polokočovní chov	
	transhumace	
	moderní extenzivní chov	Intenzivní typy
	chov alpského typu	
	stájový chov jako doplňkové odvětví k pěstování plodin	
stájový chov nadřazený rostlinné výrobě		

Vztah ekonomiky a územního rozšíření zemědělství

Využití půdy (vybrané státy)

Centra původu kulturních rostlin

1 - předoasijské	pšenice, ječmeny, ovsy, žito, čočka, hrách, mrkev, petržel, celer, salát, čekanka, líkovník smokvoň, jabloň, hrušeň, slivoň švestka, mandloň, ořešák, vinná réva, datlovník
2 - středozezemské	pšenice, vikev, bob, tollice vojtěška, chřest, brukev řepka, hořčice, pastinák, brukev zelná – zelí, kedluben, kapusta, květák, kmín, anýz, fenykl, oliva, vavřín, kaštan jedlý
3 - východoafrické	čirok, sezam, bavlník, kávovník
4 - středoasijské	proso, pohanka, špenát, konopě setá, pistácie, marhaník granátový, slivoň meruňka
5 - východoasijské	rýže, ječmeny, ovsy, sója, fazol, reveň, slivoň broskev, badyán, cukrovník
6 - jihoasijské	rýže, čajovník, morušovník, bavlník, cukrovník, citroník – pomeranč, citron, mandarinka, skořicovník, banánovník, kokosovník
7 - středoamerické	kukuřice, povijnice – batáty, fazol, slunečnice, paprika, kakaovník, vanilovník, tykev turek, tabák
8 - jihoamerické	brambor, podzemnice olejná, tabák, maniok, ananasovník, fazol, chinovník, rudodřev koka, kaučukovník, jahodník, cesmína paraguayská – čaj maté

(Pokud se jména rostlin opakují – jedná se o jiné druhy.)

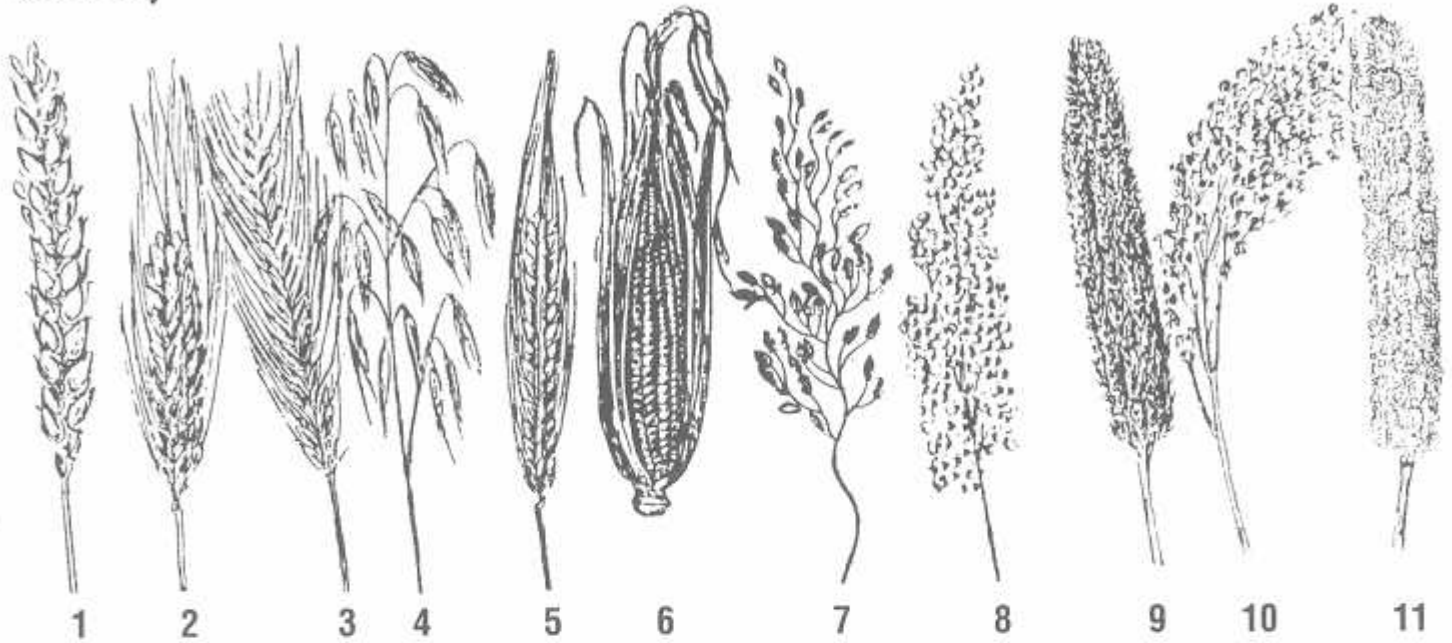

Vybrané druhy koření

Koření	Rostlina poskytující koření	Využívaná část	Produkční oblasti
hřebíček	hřebíčkovec kořený	květ – sušený kalich s poupětem	Zanzibar, Pemba
bobkový list	vavřín ušlechtilý	listy	státy v okolí Středozemního moře
zázvor	zázvorovník lékařský	oddenky	zv. Indie, Jamajka, Čína, z. Afrika
pepř černý	pepřovník černý	plody – bobule	původně Indie, dnes celé tropy
pepř bílý	pepřovník černý	zralá semena	původně Indie, dnes celé tropy
nové koření	pimentovník lékařský	plody – bobule	Jamajka, Honduras, Guatemala, Brazílie
muškátový oříšek	muškátovník vonný	semena bez osemení	pochází z Moluckých ostrovů, Indonésie, Cejlon, z. Indie, Grenada
muškátový květ	muškátovník vonný	míšek obalující semena	pochází z Moluckých ostrovů, Indonésie, Cejlon, z. Indie, Grenada
badyán	badyáník pravý	plody – měchýřky	zv. Čína
lékořice	lékořice lysá	kořen	Evropa
skořice	skořicovník ceylonský	kůra	Cejlon, j. Indie, Seychely, Madagaskar, Jamajka
kapara	kapara trnitá	květ – poupata	Francie, Španělsko
vanilka	vanilovník plocholistý	plody – tobočky	Madagaskar, Mexiko
chilli	paprika křovitá	mleté plody – bobule	j. Amerika, Franc. Guyana

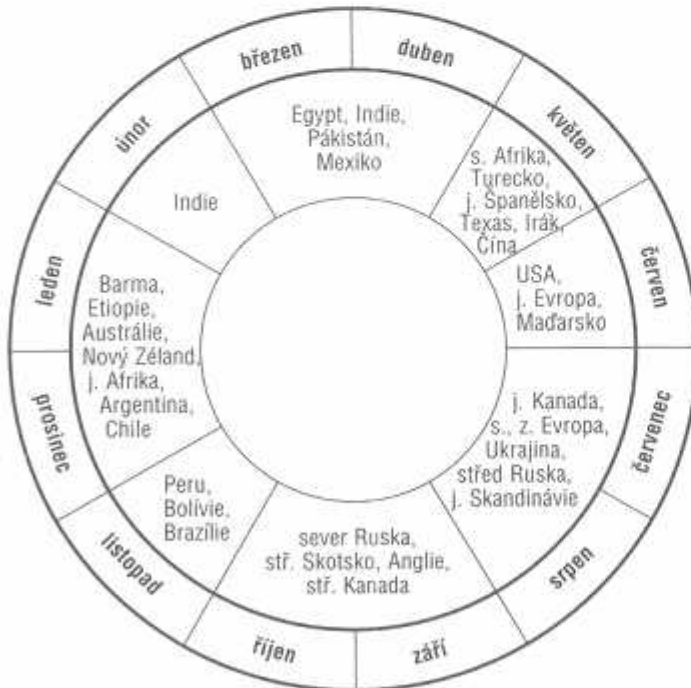

Obilniny

- 1, 2 – pšenice
- 3 – žito
- 4 – oves
- 5 – šestřídový ječmen
- 6 – kukuřice
- 7 – rýže
- 8 – čirok
- 9, 10, 11 – proso

Kalendář pšeničných žní

Obilniny

širokých areálů	pšenice, žito, ječmen
úzkých areálů	proso, čirok, rýže

Pěstování obilnin ve světě

Celková plocha pěstovaných obilnin = 53 % orné půdy	A. Zastoupení jednotlivých druhů na celkové ploše (%)						
	B. Podíl jednotlivých druhů na celkové produkci (%)						
	pšenice	rýže	kukuřice	ječmen	oves	žito	ostatní obilniny
A.	31.8	20.7	18.3	10.7	3.2	2.2	13.1

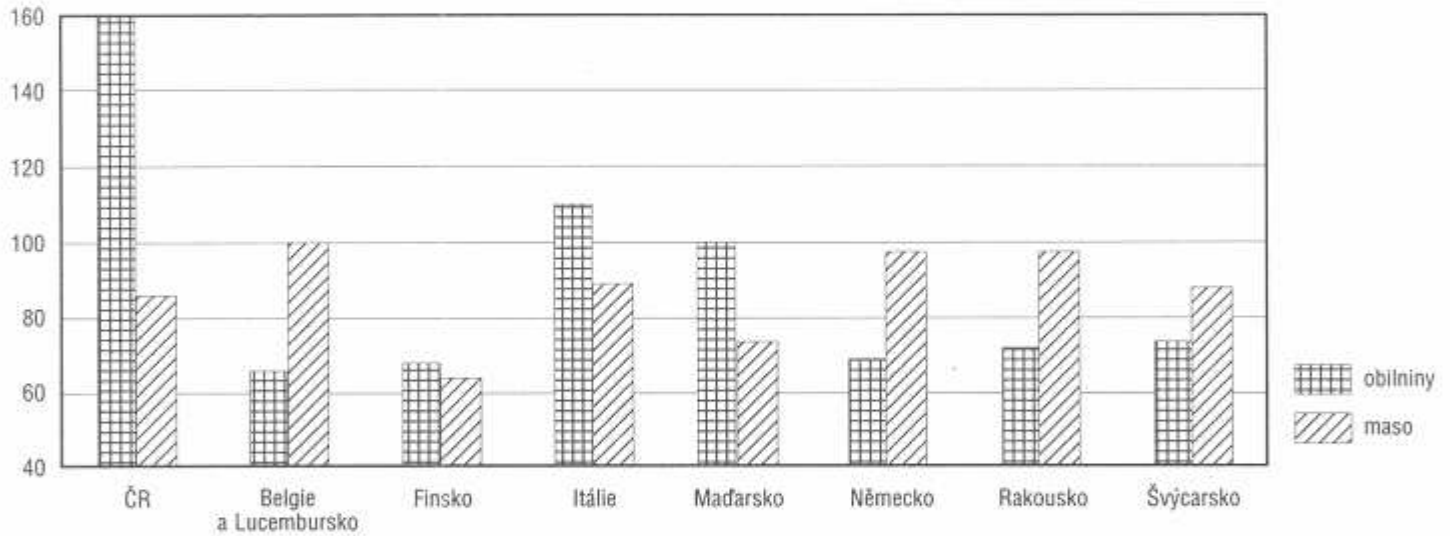
Význam živočišné výroby

První domestikovaná zvířata

Spotřeba obilnin a masa na obyvatele (v kg; 1992)

Zemědělské výrobní oblasti

(Česká republika)

